

ҮӨРЭХ ҮЛЭҢИТТЕРИҢ СУБЭ МҮННҤАХТАРЫТТАН

ДИРИҢГЭ

Дахылааттары дьүүл-дэһингэ бастакынан тыл эппит Одьулууннаабы оскуола-лицей үлэһитэ А. Т. Абрамова кинилэр федеральной экспериментальной площадка быһытынан үлэлэрин хайдах саҕалаабыттарын кэпсээтэ. Кэлэр сылтан интернат астаран атын улуустартан оҕолору ылан үөрэтэр былааннаахтарын билиһиннэрдэ. Үөрэнээччилэр аттестаты таһынан идэ ылбыттарын туһунан диплом ылаллара сиһилиилээхтээрин эттэ. Быйыл техникескэй идэҕэ выпускниктар 30 бырыһыаннара үөрэнэ-тирииттэрин бэлиэтээтэ.

Хайахсыт нэһилиэгин баһылыга И. И. Филиппов нэһиликтэригэр социальнай-педагогическай киһи үлэтин билиһиннэрдэ. Оскуолаларга көмө хаһаайыстыбаны тэрийи, бэйэни салайыныны киллэри үөрэтэр-иитэр үлэни тэрийиһигэ улахан көмөлөөбүн бэлиэтээтэ. Оскуолаҕа анаан 1,5 мөл. солк. суумалаах арычнай спортивной саала тутулларын, үлэ хайдах баран иһэрин кэпсээтэ, маныаха Үөрэх минис-терствотын өттүттэн көмө оҕороллоругар туруоруста. Салгыы киһи нэһилиэккэ Өлүөнэ уутун ыраастаан туһанар линия туруоруллубутун, бу ууну туһаныыга былаан-нарын билиһиннэрдэ.

Дирин агро-оскуолатын ди-ректора И. Г. Корякин быйыл кинилэр оскуолаларын бүтэр-биттэртэн 83 бырыһыаннара

үрдүк уонна орто үөрэхтэргэ киирбиттэрин иһитиннэрдэ. Республикаабы агро-оскуо-лалар ассоциацияларыгар киир-биттэрин, инники үлэллэр былааннарын кэпсээтэ.

Чакыр орто оскуолатын ди-ректора Т. В. Адамова саҕаны киллэри быһытынан мате-матическай кылааһы астарбыт-тарын, стоматологическай ка-бинет баар буолбутун этэн ту-ран бу хайысхаларга кинилэри кытары үлэлээһэллэригэр ыҥырда. Эһиилги дьылга учу-таллар олоһор уопсай дьыла-рын тутарга сорукутталларын онуоха үөрэх управлениетын өттүттэн көмө наадатын эттэ.

Мугудай орто оскуолатын директора В. П. Иванов улууска Саха Республикатын Государ-ственной Мунньабын депута-тын септөөх таһымга быыбар-даабыттарын этэн туран мунньах кыттылаахтарын Са-ха Республикатын Президентин быыбарыгар М. Е. Николаевы үһүс болдьоххо турарыгар көрдөһөргө этии киллэриитин саалаҕа мустубуттар ытыс тыаһынан көрүстүлэр, 100 бы-рыһыан илиилэрин уунан өйүллэрин биллэрдилэр.

Саха Республикатын Үөрэҕин министрствотын от-делын начальнига С.С. Захара-ва бу үөрэх дьылын быйылгы дьылга турар сорукутарыгар тохтоон тыл эттэ, бэйэтин са-лайар отделын үлэтин-хам-наһын билиһиннэрдэ.

УЛУУС КИИНИГЭР

Улуус киинин оскуолаларын уонна Бахсы, Чыаппара орто оскуолаларын учууталларын күһүҥҥү субэ мунньахтара "Ай-ыллаан" народной театрга бу-олла. Саала иһэ тобус - толору, саҥа үөрэх дьылыгар туох-хан-нык сорукуттар туралларын быһаарса, илдьиригэ үгүс киһи кэлбит.

Мунньабы салайан ытар улуус дьаһалтатын баһылыгын солбуйааччы И.И.Яковлев быйылгы мунньах кэккэ ураты-лардаах тариллибитин этэр. Ол курдук, өскөтүн урут мунньах-тар улуус киинигэр эрэ киин-нэн ытыллар, оттон тыа ос-куолаларыттан ахсаамынан ха-аччахтаммыт делегациялар кэ-лэн кыттар, онон педагогтар кээт арангалара кыайан ха-быллыбакка, кээкили түстөһөр, субэни-соргуну быһаарсар су-олталаах түмсүүгэ хабыллыбак-ка хаалар эбит буоллахтарына, үүмүт үөрэх дьылыгар үс си-ринэн бөлөхтөөн ытылларын бэлиэтээтэ. Быйыл бастаан Дирингэ, онтон Хатылыга сэттэлиин нэһиликтэр оскуола-ларын үлэһиттэрин түмэн ыып-пыттар, манна барыта 400 кэ-рингэ киһи кыттыбыт. Иккис су-

ол уратытынан, Российской Федерация үрдүнэн барар үөрэхтээһин реформатын олоххо киллэригэ үөрэх-тээһин инники сорукутарыгар, стратегиятыгар кизик кэпсэтии тариллиэн наадатын ыйда. Итиэннэ мунньах хаамытын былаанын билиһиннэрэн ба-ран, тылы дахылаатчыттарга биэрэр.

Икки улахан дахылаат буол-ла. Улуус дьаһалтатын баһылы-га А.А.Шадрин "Үлэҕэ - эппиэ-тинэни, айымнылаах сыһыаны" итиэннэ улуустаабы үөрэх управлениетын началь-нига Е.С. Сидоров дахылаатта-ра истилиннилэр. Бу дахылаат-тартан бастакыта кылгатыл-лан хаһаака бэчээттэнэн, ик-киһэ ааспыт нүөмэргэ сырда-тыллан тураллар.

Тыл эппит С.А. Новгородов аатынан Чурапчы орто оскуо-латын директора В.Н.Коркин мунньах чакчы да туһугар ула-хан бэлиэ кэмгэ ытыллан эрэрин бэлиэтээтэ. Ол ураты-ларынан, бастакытынан, кэлэ-эри турар СР Президентин ити-эннэ улууспут баһылыгын быы-бардара, иккиһинэн, улуус-таабы үөрэх управлениетын на-

чальнига Е.С.Сидоров манга-йгы сылыттан туох стратегияны тутуһан улуус үөрэҕириитин хайа диэки сирдиирэ буола-рын эттэ. Василий Николаевич мантан салгыы болломтону үс улахан проблемаҕа туһаайда. Туох-ханнык иннинэ, дьистэ олус эргэриитин, ысхылаата, гараһа, библиотеката барыла-ра тус-туһунан сирдэргэ тарбанан туралларын, ол үлэ-лииргэ олус мэхэйдээгин учу-оттаан, үөрэх управлениетыгар анаан комплексы тутарга уолдаспытын эттэ. Онуоха уоттан быһыыр этэрээт атты-наабы учаастагы аныырга этии киллэрдэ. Иккиһинэн, кадр-дарга, чуолаан салалтаҕа, урукку сыллардаагы партий-най үлэ опытын сергүтэн, эдэрдэртэн системалаахтык үүннэрэргэ эттэ. Ол суох бу-лан, билигин үлэни сылдыар директордара уурайар түбэл-тэлэригэр солбук олус ыра-ханнык көстөрүн бэлиэтээ-тэ. Үсүһүнэн, оскуоланы бүтэр-бит оҕо эрэ барыта үөрэххэ кыайан киирбэтин, техникаҕа, үлэҕэ үөрэтэргэ аналлаах ти-повой мастарыскайдары аһар, итиэннэ онно үлэлиир кыахтаах кадрдарга улахан болломтону уурайар кэм ирдэ-билэ буолбутун санаатта. Бу оску-олаҕа эр дьон учууталлар кэли-илэрин хааччыйыа этэ диэтэ. Урут биология учууталларын үлэлэрин иккис сүрүн көрдөрүүлэринэн пришкольной учаастак буоларын санатан ту-ран, маныаха оскуола иһинээҕи-таһынаабы көбөр-дүүнү эбэн, ирдэбили олохту-урга этии киллэрдэ.

Улуус баһылыга А.А.Ша-дрин бэйэтин дахылаатыгар кэ-лин сылларга оҕо доруобуйа-тын туруга мөлтөөбүтүн этэн туран, мантан тахсар суоллары тобуларга ыҥырдыта. Улуус педиатр враһа Ньургуйаана Эмильевна Гоголева ону сы-ыппараларынан чакчыларга олобуран бигэргэтин биэр-дэ итиэннэ хас биридди оскуола иннигэр турар сорукуттарга тох-тоото. Ол курдук, оболорбут доруобуйалара айгыраабатын туһугар үөрэх тарилтэлэригэр туох-ханнык иннинэ итии аһылыгы тэрийи, тымныан ыалдыбаттарыгар сылаас туа-леты оҕоруу, үөрэнэр-дьарык-танар кабинеттары сырдаты-сылытын ирдэбил этэринэн буолуохтааҕа, аһаҕас сэллик-тээхтэр общественной сиргэ сылдылларын хааччахтааһын итиэннэ мед-үлэһиттэр идэлэ-рин үрдэтинээлэригэр кыабы үөскэтии быһаарар оруоллаах-тар эбит.

Чурапчы сэлээннэтигэр Мурун-Тыымпыйаҕа "Кыталык" оскуола-сад (дир. А.А. Гри-горьева) улууска биир үчүгэй үлэлээх тарилта кэккэтигэр сылдыбыта. Нэһилиэннэ сыллата үүнүүтүн учуоттаан

уонна олохтоохтор өр сыллаах туруорсууларынан, Улуус Мунньаҕа быйыл сайын киһи базатыгар ситэтэ суох орто ос-куоланы аһарга быһаардыта. Бу иннинээҕи сылларга Сылан орто оскуолатыгар директор-даабыт, Мурун-Тыымпыйаҕа үөскээбит М.В.Дьяковскай директорунан аһаммыта. Ос-куола - комплекс бэрт кылгас кэм иһигэр тэрээһин үлэтин үмүрүтэн, 150 үөрэнээччилэ-нэн балаҕан ыйын 18 күнүттэн үөрэх дьылын саҕалаата. Ми-хаил Владимирович тэ-рээһингэ көрсүбүт ыарахатта-рын туһунан кылгастык кэпсээ-тэ. Быйыл оскуола-сад кор-пуһугар эһии эргэ дьыэни онгостубуттарынан үөрэх дьылын туоруохтаахтар, онтон кэлэр сылга маһы таҕастыыр комбинат столярнай сыабын оскуолаҕа анаан уларытар бы-лааннаахтар эбит. Төрөп-үттэртэн хомуллар усунуос наадалаах сууманы хааччыйар кыаҕа суох, оттон барытын саҕаны атылаһарга үп кыра, үчөбник тийбэт, онон ордук орто сүһүөх - сэттис, ахсыс уонна тохсус кылаастарга аналлаах үчөбниктарынан көмөһөллөрүгэр оскуолалар с а л а й а а ч ч ы л а р ы т т а н көрдөстө. Оскуолаларынан тарбатыллыбыт компьютер-дартан тиксизбэтхэтин бэли-этээн туран, кэлэр өттүгэр ма-ны учуоттуурга эттэ.Кадры олохсуйтууга биллэн турар, оло-рор усулуобуйа быһаарар ору-оллаах. Директор оскуола-са-адка сыһыарыллыбыт биир кээртираҕа 5 учуутал олоһорун бэлиэтээтэ итиэннэ бу өттүгэр сэлээннэ дьаһалтатын уонна үөрэх управлениеларын өттүлэригэр болломто уурул-лан, былааннаах үлэ ирдэнэ-рин санаатта.

Барыта 28 учууталлаах-пыт, мантан 14-дэ үрдүк, 4-дэ ситэтэ суох үрдүк, 5 -нэ анал-лаах орто үөрэхтээхтэр. Өр сүл үлэлээбит опьттаах педа-гогтар бааллар, ол курдук, сы-ыппара тыһынан эттэххэ, кол-лективка үс учуутал "гуйгун", сэттэ учуутал "үрдүк", 13 киһи "үрдэтиллибит" категорияла-ахтар. Оскуола-сад эрдэхтэн саҕаламмыт сайыннарылаах үөрэх программатын салгыы сайыннаран, үрдүкү кылаас-тарга киллэрэр биир сүрүн со-рукка түмсэн педколлектив үлэтин саҕалаата, - диэн саҥа оскуола саҥа директора, төһө да үп-харчы тийбэт буолууту-гар уонна онтон үөскүүр про-блемаларга ыктардар, этиитин эрэммилээхтик түмүктээтэ.

Үөрэххэ-билигэ тар-дыһытыгар оҕоҕо тус бэйэтин баҕатыттан уонна учуутал кыһамнытыттан ураты киһи туох эйгэҕэ түбэһэн, хайдах дьыэҕэ -уокка, төһө табыгаста-ах усулуобуйаҕа үөрэнэриттэн тутулуктааҕын санатан туран,

ытылла турар тутуулары ситэ-рийгэ улахан болломто уурайа-этилиннэ. Ол курдук, Чурапчы учуутала М.Н.Попова Чурапчы алын сүһүөх оскуолатын дьы-тин уонна Бахсы орто оскуола-тын директора А.К.Барашкова таас варианнаах оскуола туту-улара олус бытаарбыттарын санаттылар.

Киинтэн тэйиччи олоһор кырыы сир үгүс кыһалбаларыт-тан биридэстэринэн бэйэҕэ транспорт суоҕа буолар.

Учуутал билиитин үрдэти-ниэн наадатын туһунан киһи олус сэргии истэр. Ол эрэри кэлэр-барар техникабыт суох буолан, билиги учууталларбы-тын курсунан хаппаппыт, мунньахтарга даҕаны бэрт эрэһинэн кытабыт. Араас күрэхтэһиилэргэ, олимпиада-ларга оҕолорбутун төрөп-үттэр көмөлөрүнэн кытынна-рабыт, - диэтэ Александра Кон-стантиновна.

Гимназия директорун на-учнай-чинчийэр үлэҕэ сол-лобулааччы С.В.Тобохов учуутал научнай-чинчийэр үлэҕэ кыт-тыта билигин олох ирдэбилэ буолбутун бэлиэтээн туран, улуус учууталларын уонна үөрэнээччилэрин новаторство-ларын, чинчийилэрин саҥа таһымга таһаарарга төүрт си-ринэн кииннэн, тэрээһиннээх оҕорорго эттэ. Ол курдук, гу-манитарнай-педагогическай хайысхалаабы управление иһинэн, техникескэй гимна-зия уонна техникескэй кол-ледж базаларыгар, физкуль-турнай-чэбдигирдэр хайыс-хаҕа ЧФКСИ-га, биологичес-кайы итиэннэ тыа хаһаайысты-батыгар сыһыаннаабы Дир-ингэҕэ агро-оскуолаҕа.

Алаҕартан төрүт культура учуутала, СР үтүөлээх учуутала В.Г.Слепцова РС Президентэ М.Е.Николаев үөрэхтээһин сайдытыгар ахсаабат кыһамнытын бэлиэтээн, Суве-ринитет суолтатын, истори-ческой оруолун итиэннэ үөрэ-тингэ-иитингэ төрүт культу-ра, төрөбүт тыл миэстэлэрин тустарынан эттэ. Мунньаха Үөрэх министрствотын эппи-эттээх үлэһитэ В.Н.Слепцов кыттыны ылла уонна тыл эттэ.

Фойеҕа "Мин тизгэним уус-уран оҕоһуктара" диэн сайынгы дьиз кэргэн лааҕырын (сал.В.Д.Пинигина) оҕолорун итиэннэ Алаҕар ор-то оскуолатын үөрэнээччилэ-рин лоскутнай аппликацияҕа туоһунан, батикка уонна тиги-гэ уус-уран оҕоһуктарын бы-ысталкалар көрдөрүүгэ туруо-рулуна. Ону таһынан миннь-игэс астаах буфет үлэлээтэ, методическай литература аты-ыта тарилиннэ.

Күнүстэн кизнэ Чурапчы орто оскуолатыгар секциянан үлэ буолла.

Р.СИБИРЯКОВА.

СУДУЛУБУККА ЭРГИЛЭН

КЭПСЭТИИГЭ ТУРУУРУЛЛАРА
УОЛДЫСТА

Өлүөнэ өрүс уутун Тааттаа бырактары туһунан быһаарылларын арай кытта "Кыым" хаһыакка "Кэскилээх кэрэхсэнибит..." дээн ыстатыйа тахсыбыта. Ыстатыйа сүрүн ис хоһооно: куураан туар Таатта үрэх сүмүктэр хараллыбатах хаарбах тиими, бөбү-сыһы ыраастааһын, киһи иһэригэр аналлаах ыраас уулаах диэн күөллэри үөскэтии, үрэх биэрэктэригэр олохсуйбут бөлүөлөктөр кирдэрэ-хохторо саас ууллан, сайынын ардах уутунан суураллан күөлүлэргэ, үрэххэ түһэрин быһыт онорон бобон аналлаах котлованна муньан үрэхтэн тайынчы киргэ тобуу курдук, о.д.а. өрүс ыраас уута бырабыллан иһиннэ балэмнэни үлэ туһунан. Ити ыстатыйама сэнээрмиллэбэтэ, оччотоогу салалталар болсомтоого да ылбатахтара.

Олово олохсуйт үгүһү билбит, араас күчүмэйдэри көрсүбүт кырдыабаастар сэрэтэр, өйдөтөр, өрүһүгэр кэскиллээх этинлэрэ нилэ хабыллан болсомтоого ыллыллыбата комолтолоох.

"Чурапчы күөлүн олохун булармааха" дээн Егор Габышев "Сага олох" хаһыат быйылгы от ыйын 26 күнүнээри нүөмүрүгэр таһаарарбыт ыстатыйанын бэркэ болбойон сөбүлээн аахтым. Чурапчы күөлүн өрүһүгэр санаалаах дыксийинилээх болпуруоһу көтөбөр дин санаатым.

Мин, бастатан туран тугу истибиллэн-көрбүлүн биһиннэрини.

Сүүрбэһин сыйлардаахха интернат-оскуола томпоро хатын хатын таа ардайдаах, остуол нуурун курдук көбүс-көнө хонуулаах ыраас томпор этэ. Н.Д.Субуруускай бу дьоһуннаах томпорго сага дэрэбинэни тутан үөскэтэр бадалаба. Дьоккуускайтан бастаах комиссия тахсан чинчийэн баран, мууһа чугас дээн дэрэбинэни тутарга сөбө суевунан аахпыт. Николай Дмитриевич иккис комиссияны таһаарбыта. Ол кизиник сийлини чинчийэн, дьон-сэргэ элэхсүйэр, сага дэрэбинэ тутуллуон сөл дээн быһаарбыта. Итинэн сибээстээн, Н.Д.Субуруускай көүлүлэһини сага дэрэбинэни тутуу түргэниик сабаланаар. 1933 с. спортнай оскуола, 1934 с. педтехникум 2 корпусуа тутуллан үлэс кирибитэрэ. Дьон-сэргэ дык-уот туттан олохсуйан барыылара үксээбитэ. Калын санаторий тутуллан дэрэбинэ кэнээтэр-кэнээн испитэ. Билигин Чурапчы улуунун сиркилээтэ буолбут бөлүөлүкхэ кубулуйда.

Егор Иннокентьевич Чурапчы күөлүн кэрийэ сылдыан нилэ харабынан барытын көрбүтүн, мээрэйдээбитин уопсай билиһи таһаарбытын ааган баран, бэри дээн бэрэһэстим, сөрү дээн сөхтүм.

Правительстаага туруорсан, комиссия тахсан быһаарыы ыларын ситиһэххэ сеп эбит дээн санаага кэллим. Илин өттө мууһа ирэн туох да сылдыбат алпата-дылпата буолбута ыраатта, сотору дөүдөлүгү үөскээнэр ситимнэллэхтэрэ. Быйыл күһүн байы күһүмүн буор, кумах, таас кутан томпору урукку нууругар түһэрэн көнө хонуу онорон бөөргөтүөххэ. Дьоккуускай куоракка буор, кумах, тааһы таһан бүтүн кварталы онорон хастыи эмэ мэндикэмнээх таас дыкэлэри туталлар дин. Онон бу кэскиллээх тэрилтэлэрдээх томпору өрүһүгүөххэ дээн этинлээхпин.

Иккиннээн, Кулаадима күөлүн ортоугар балай да обургу булгуннаах баара. Куока сытарбыт. 1967 сыллаахха Хаһыаахы үрэхин балыскан уута, андаатар хастыи кастаарынан тобо охсон, булгуннаах мууһа ирэн уу аныгар хаалан суох буолбута. Ыстатыйа аэтора. Аттакы дэрэбинэ ууга барбыт, бэрт кыра сир ордуот дээн суулар. Бу дыксийини үөскэпит. Кулаадима күөлүн булгуннааһын курдук, Аттакы дэрэбинэни томпоро хайа эмэ кэмнэ уу аныгар хаалар кыахтаах. Ыраагы өтө көрөн, эмис өрүһүгүдэххэ табыллар буолбут.

Ол эрэри Е.И.Габышев ыстатыйатыгар сөпсөспөт өрүттөрдээхпин. "Өлүөнэ уута быйыл күһүн тахсаары турдагына ууну хаһаанар урукку өй-санаа, бука, тохтуура буолуо... быһыты намтатан ууну ытан күөлү олохун булармааха..." энин дээн этинлэрин биэр бэйэм сөбүлэбэтим. Ама, умна обустубут дуо киһи иһэр, аһыыр сүөһү уулуур уута суох эрайдыа сылдыбыт кэмнэрибитин, төһөлөөх айдаан, айыаһын буолбутун.

Чурапчы сэлээннэтин нэһилиэнэньэтин уунан хаачыйыы туһунан төһөлөөх үгүс кэпсэтии, мөккүөр, туруоруу, сыра-сымба барбытай? Чурапчы күөлэ дэхси көнө хонууга үөскэбит буолан уот кураан сылларга уолуталыи сылдыбыта.

Өлүөнэ өрүс уутун быһыттаан өрө өксөтөн Чурапчы нэһилиэнэньэтин уунан хаачыйыыга үбүлүк сыралаһан, үтүмүлээхтэи үлээбэит киһинэн Д.П.Лазарев буолар. Бу кэскиллээх үлэни улууу салайа олохон өйөөбүт М.Н.Сибиряков, халаан уутун өрүһүгүт И.С.Сивцев үтүөлэрэ-өкөлөрө улахан. Халаан уута хас да сага күөллэри үөскэ-гэн, Чурапчы, Диллэлээх, Имигиттэ курдук улахан күөллэ-рин томпочу толорон уу ситимэ баар буолбута дьонун эбэтт.

Онон Харыһаах быһытын намтатар табыллыбат. Аһыллар, сабыллар аанын үлээтэн, күөл уутун ытан түһэрин кыаллар суол. Билигин техника үйэтигэр күөлү дииринээн, хас да сиринэн хаһан онорон ойбоннору эноруохха уонна күөл биэрэктэригэр бөөргөтүү үлэтин ыһымааха. Бу уу ситимин хайа да түбэлтэ уларытар өй-санаа туруорууларын тохтоуохха. Баһаанна дэрэи күөллэр харыстаммакка тураллар. Доруобуйаны тулсары-ыга ыраас эрэ уунан аһылыктанар кэммит кэллэ.

Николай СОЛОВЬЕВ.

Билиги Президентит М.Е.Николаев үөрэхтээһинни минигар дээнкэ сорууктары туруорар. Ол курдук, аныгы көлүөнэ саха ыччата доруо-бай, чөл куттаах, кинэн били-илээх буолан, араас идэни баһылаан бэйэтин төрөөбүт дөйүтүн экономикатын байытыһар-салайсар дэгит-тэр талааннаах, үрдүк куль-туралаах буолуутун би-линни кэм эрийэр. Эдэр киһи инники олохун түстүүр маннайгы бончуунаах хар-дыны онорор кэмэ — идэни таба талыыта. Сылан ахсын үгүс олох сөбүлүүр идэтин баһылыыр сорууктаах үөрэх-хэ туттарсан студент аатын сүгэн, үөрэн-көтөн сүргэлэ-рэ көтөүлүлэр.

1993 сыллаахтан улуус инники сайдыытыгар күөс-көмө, тирэх буолар соруугу-нан улууспут дьаһалтата, үөрэх уонна ыччат управле-ниелара биэр өйүнэн-санаа-нан, "Абитуриент" штабы тэрийбиттэрэ. Бу сылтан үөрэххэ бадалаах эдэр ыч-чаттарга СГУ преподавател-лэрин консультациялара тигини быспакка ытыллар буолбуттара. Үөрэххэ тут-тарсыы кэмигэр штаб сайын ахсын Дьоккуускайга тэрил-лэн үлэлиир.

Ити штаб хара тэрил-лиэбиттэн үгүстүк сүүрэн-көтөн, идэргэ туһаайыыга үгүс сыратын ууран, сай-ынын уолпускаатыгар сыань-ана түспүк, тустаах тэрил-тэлэри кытары улуустаагы үөрэх управлениетин кадрга отделын начальнига Нина Степановна Дьяковская үлэлэһэн кэллэ. Кини билиги улуустан төрүттээх Дьоккуу-

Үөрэх

«АБИТУРИЕНТ»
ШТАБ ҮЛЭТЭ КЭНИИР

кайдаабы үрдүк үөрэх тэ-рилтэлэригэр үлэлиир уче-найдары, преподавателлэри уонна тустаах үөрэх тэрил-тэлэрин эппиэттиир секре-тардарын, ыччат министр-ствотын, Орто уонна үрдүк үөрэхтээһин департаменыи кытары ыкса сибээстээхтик үлэлиир. Ол түмүгэр, оскуо-ланы бүтэрээчилэргэ анаан сылга иккитэ тахсан улуус оскуолаларыгар, нэһилиэк-тэринэн сылдыан, оттон сайынны өтүгүр Дьоккуу-скайга консультациялар тэ-риллэллэрэ үгүсө кубулуй-да. Бу үлүтээри педучилище-ны, ДГХА-ны, СГУ-ну, СГУ Нерюнгритаагы филиалын кытары дуогабар түһэрсэн, Саха Республикатын Прави-тельствоһун нөһүө целевой миэстэлэри ылан, көһө сылдьар приемнай комисси-ялар кэлэн миэстэлэргэ эк-замен тутталлар. Сыл ахсын идэни туһаайыыга үлэ хай-ыската кэпсээн иһэр. Маныа-ха Нина Степановна оскуо-лалар предметтик учуутал-ларын, завучтарын уонна төрөппүттэрин кытары сис-темалаахтык үлэлиир. Идэ-ни туһаайыыга үлэ С.А. Невгородова аатынан Чурап-чы орто оскуолатыгар, Д.П.Коркин аатынан ЧРО-СИО-ба, Хайахсыт уонна Амма орто оскуолаларыгар ордук тэрилтиилээхтик ба-рарын киһи бэлэтиир.

Быйыл сайын "Абитури-ент" штабка барыта 347 оло-регистрацияламмыта. Ман-тан оскуоланы быйыл бүтэр-битэ 283, оттон 64 ыччата урукку сыллар выпускникта-ра. Ааспыт үөрэх дьылыгар оскуоланы 423 оло бүтэрби-тэ, Кинилэригэр 14 ме-далист (3-кыһыл көмүс, 11-үрүн көмүс) баар. Быйыл сайынны үлэ түмүгүнэн 216 оло үрдүк үөрэх тэрилтэлэ-рин студенирынан буоллу-лар, ити иһиттэн киһи куо-раттар вузтарыгар 15, орто анал үөрэххэ 104 оло кири-дэ. Онон оскуоланы сага бүтэрбиттэртэн улуус үрдүнэн үрдүк уонна анал орто үөрэххэ барыта 320 оло (75,6 %) ылыһына.

Ордук үчүгэй көрдө-рүүнү улуустаагы гимназия ситистэ, выпускниктара 100 % үөрэххэ киридилэр. Чу-рапчы орто оскуолатын 95 оло бүтэрбиттэртэн 51-дэра студент буолла (53,6 %), ЧРОСИО - 81,4 %. Ди-риннээри агро-оскуола-60 %, Мугудайдаагы Иванов-тар авторской оскуолалара-70 %, Төлөй орто оскуола-75 %. Бу барыта билиги улу-успут учууталларын өр сыл-лаах сыралаах үлэлэрин түмүгүн көрдөрөр.

Өбөлөр ордук техникес-кэй хайыскалаах идэни баһылы сатыыллара ха-рахха бырабыллар. Итини

үгүс абитуриент СГУ иһинэн сана тэриллибит физико-техническай институтка, ма-тематика уонна информати-ка институттарыгар иһинэн инженернай-техническай факультетка туттарсытыт-тытан көрүөххэ сөл. Оттон өрүү буоларын курдук, сага салаатыгар уонна төрүт культура факультетыгар, ону тэнэ тыа хаһаайыстыба-тын академиятыгар конкурс-таһан быйыл да үгүс оло ки-ирдэ.

"Абитуриент" штаб үлэ-тин түмүгүнэн тугу этэххэ сөбүт? Бастатан туран, ыч-чаттарбыт үөрэххэ кири-илэрэ сыллата үрдүү туара бэлэтиилэр. Бу сыллар туха-ры штабка үөрэх уонна ыч-чат управлениеларыттан специалистар общественнай төрүккэ олохуран үлэлээн кэллилэр. Ол иһин, бу кэс-киллээх дымала инники өтүгүр өссө далааһыннан иһизин учуоттаан, улуус дьаһалтата идэни туһаайыыга эбии штат көрүлүүтүн быһаарара бу-оллар көдүүгэ дьөксө ула-атыа эбит. Аны, иккиннээн, штабка төрөппүт өтүтүтэн биридимиээн буолбакка, тэ-рээһиннээхтик үлэлэһини толкуйдуур уолдаспыт.

Саргылаана БАШАРИНА, үөрэх управлениетин специалиһа.

● Чурапчы чулуу спортсменнара

РОССИЯ ААТТААХТАРЫНЫН КҮРЭСТЭСПИТЭ

Чурапчы сэлээннэтин Мурун-Тыымпыаа түөлбөти-гэр Дария Петровна уонна Николай Маркович Кладкина-нар дээн ытык-мааны кырдыабыс ыал олохтор. Улу-уска кинилэри билбэт киһи бука ахсааннаага буолуо. Ол курдук, бэйэлэрин үтүө суо-бастаах үлэлэринэн, дьонун-наах олохторунан бар дьонно кэрэхсээн билигин бочуоттаах сынныаланга олохторолор. Ийэ-аба буолар дьолу билэн Орто дөйдүгэ бэлэхтээбит икки кыыстара Зинаида уонна Степанида төрөппүттэрин курдук иккэн учуутал мындыр идэтин баһылаабыттара.

Улаханнара Зинаида Ни-колаевна Местникова Чурап-чы орто оскуолатыгар мате-матика учууталынан үлэлээ-битэ, кэлэн интернат-оскуо-лага бизнес-кылааһы аһан үлэлэппитэ, ол сылдыан дек-ректэ баран уурайыта төүрт сүл буолла. Үөрэппит ололо-ро бары үрдүк уонна аналла-ах үөрэхтэргэ кириэнэр би-лин көрүү суолугар үктэн-нэрбит телгыр учууталла-рыгар махталлаа мунура су-ох. Оттон ачыгыи кыыс Сте-панида Николаевна Дмитрие-ва начальнига оскуола учуут-алынан Уус-Тааттаа үбүлүк үлэлээбитэ. 1996 сыллаахха республикатаагы учууталлар конкурстарыгар кыттан "Сыл бастыҥ учуутала" дээн ааты ылбыта. Билигин Дьоккуу-скайга олохтор, үлэллэр.

Абалара Николай Марко-вич Кладкин үгүс сылларга салайар-тэрийэр үлэлэргэ сылдыбыта. Кини полит-үөрэхтээһингэ 26 сүл пропа-гандистаабыта, "Знание" об-щество чилиһэ, манна дабаган эттэххэ, 35 сүл уста-та солбуллубат лекторынан үлэлээбитэ. Биллэн турар, олох албах истээччинн хабан дьон сиргэбэлэтэр уонна учу-уттар кизин ис хоһоонноох политической иһиннэ

хаһаайыстыбаннай болпуру-остары сырдатты ылбыча киһи ылыммат, кыайбат су-ола. Итиннээх эбии очо-тообуга оройуон ыраах уча-астаагыгар арыт бытарсан тымныыларга сыарбалаах атынан, ардыгар сатыы дабаһы тиһинни санаан кэ-бис. Дьону сэнээрдэргэ эл-бэх билин-көрүү, ураты тала-ан наада. Дээ, киһи итини кыайа тутара.

Ыал талталаах ийэтэ, эбэттэ Дария Петровна 1930 сыллаахха Сылан нэһилиэ-гэр төрөөбүтэ. Төрөппүттэрэ Петр Иванович уонна Степа-нида Степановна Макаровтар дээнэр. Кыһа балтараа ыйдаарыттан эбэттэ Дария, эбэттэ Степан ылан иһиптэ-рэ. Үөрэххэ бадалаах Дария төрөөбүт Сыланын сэттэ кы-лаастаах оскуолатын бүтэрэ-эт, Дьоккуускайга кириэн пед-рабфакка үөрэнэн бастаах, иккис курстары бүтэрбитэ. Ол кэнниттэн ахтыланнаах дөйүтүгэр тахсан интерна-ка итээччинэн үлэлээбитэ. 1952 сүл Чурапчыга кириэн 10 кылааһы бүтэрбитэ. Ити сүл нөһүөтүгэр куоракка ба-ар учууталлар институттарын физико-математическай от-делениетин студентката бу-олбута. Дээ, онтон ымысыла-ах-бадалаах үөрэһин бүтэ-рэн, үөрүү-көтүү көтөл-лөнөн, эрчимнээх эдэр саас кынаатыгар үйдэрэн, 1955 сыллаахха Кытаанах сэттэ кылаастаах оскуолатыгар математика учууталынан аһанан, сөбүлээн ылбыт үлэ-тин садалаабыта. Ити кэм-нэргэ олохун арыһа буолу-охтаах Николай Марковичты-ын дорордоһуута өссө күүһүрбүтэ, онон эдэр дьон иһинилэрин истинин, сүрэх-тарын сылааһын холбоон 1956 с. холбостуттара. Учуу-тал аһымыылаах уонна олус түбүктээх суола. Дария Пе-тровнаны бйык Куал уонна Уус-Таатта орто оскуолала-

рыгар тэрдибитэ. Үлэлээ-бит сылларын тухары үгүс бириэмэтин, күүһүн-күдэһин, өйүн-санаатын об-щественнай үлэсэ анаабыта. Үүнэн иһэр үлэһит ураты дьэсүрдээх нэһилиэннээх сөбүлэтэрэ. Дээ, ол иһин эр-чимнээх, хаһаайыстыбаннай үлэлэргэ сыһааннаах уонна тэрийэр талааннаах эдэр үлэһит Хатылы оскуолатыгар директорунан үлэлээбитин аһан аһар наадалаах. Дария Петровна ону таһынан алын сүһүөх комсомольскай тэрилтэ секретарынан, 1951-1952сс. комсомол оройуон-наагы комитетин чилиэнинэн үлэлээн кэлбитэ умнулуо суохтаах. Сыралаах үлэ-дьон-сэргэ үтүө өйдөбүлэ.

Дария Петровна эдэр-тэн дуобат оонньуугар ум-сугуйбута, ис-иһиттэн до-лгууан туран оонньуура, оройуонига киһи да туолупат буолбута. 1953-55 сс. Дьоккуускайга тэрилтэлэр ис-тэринэн күрэхтэһиллэргэ, ол кэннэ республикада сити-һиһилээхтик оонньоон Саха сирин хамаандатыгар кири-битэ. 1956 сылтан Сахаҥыи сирин, салгыи ооннообор Бүтүн Россия хамаандатын састаабыгар кирибитэ. Итини барытын Дария майдыр өйүнэн, сыралаах дьарыгы-нан ситиспитэ буолуо, итини тэнэ эйэлээх кэргэн истин өйөһүлүлэр күөс-көмө, биз-тирэх буолбуттара чуолкай. Ол сүл 4 иһиттэн састаап-таах Саха сирин хамаандата Россия тыатын сирин дуобат-чыттарын күрэхтэһинигэр бараннар, Балашов куоракка хамаанданан бастаах миэ-стэни ылбыта. Итиннэ Дария бэйэтин дуоскагыгар I миэстэ буолан үтүүн үөрүүкү бил-битэ, элбэх уруй-ахкалы ис-тибитэ, тыа сирин үлэһит дьахтара дьол пьедесталы-гар үктэммитэ.

1959 сыллаахха Киһинев куоракка Советскай Союзка

дуобакка бастыыр иһин ула-хан түһүлгүсэ араас бөдөн куораттартан, союзнай рес-публикалартан күүстээх оонньооччулар мустубутта-ра, олох ортолоругар Чурап-чытан, билиги Дариябыт ба-ара, оно киһи Россия дьах-талларга 5 киһилээх хамаан-датыгар сылдьара. Бу ман-нык улахан күрэхтэһинигэ Дария Петровна Кладкина бас-таах дуоскаба оонньоон III миэстэни ылан, Россия хама-андатын II миэстэсэ таһаар-быта. Оно бастаах — Украин-на буолбута. Эмиэ бу сүл Ми-чуринскай куоракка эмиэ ити састаабынан оонньооннор, киһи бэйэтин дуоскагыгар иккис төгүлүн I миэстэни ылан Саха сирин Бүтүн Рос-сияда аатырдыбыта.

1961 сыллаахха Чабокса-ры куоракка Саха сирин ха-маандата Россияга үлүс төгүлүн бастаабыта. Эмиэ бу улахан күрэх бөлүдүһүтү-гар Дария Кладкина күүстээх оонньооччу буоларын чингэ-питэ, бэйэтин дуоскагыгар I-II миэстэни аһардаспыт.

1969 с. эмиэ Россия ха-маандатыгар кирисэн дьах-талларга бастаах дуоскаба Советскай Союзка V миэстэ-ни ылан туурар.

Д.П.Кладкина — Россия дуобакка дьахталларга үс, Саха АССР 8 төгүлүлээх че-мпиионкалара, Үлэ Кыһыл Зна-мьта орден кавалера, мате-матик идэлээх кырдыабыс учуутал, үс оло талталаах эбэлэрэ билигин дабаһы сүһүөүн үрдүгэр сылдыар, сайынны ооруотун, теллице-тын бэрийэр, чыһынын саха ыалын сир, инэн кэтэх хаһаайыстыбатын, сүөһүтүг-аһын көрөр-истэр, дьаһайар. Дээ, итинник Мурун-Тыым-пыа түөлбөтин биэр олох-тоого, сага дьахтарын бай ис хоһоонноох олохтуттан бэрт кылаастык кэпсэтээххэ.

Иннокентий ГРИГОРЬЕВ.

«Сага олох» хаһыат 70 сыллаах үбүлүөйүн көрсө

БЭЧЭЭТ ТЫЛЫН АБЫЛАҔАР.

Быйыл 70 сааһын бэлэтир «Сага олох» хаһыат республикаҥа биир бастаһын тэриллэбит оройуоннааһы бэчээт органа буолар. 1931 сүл күһүнүгэр чуралчылар строканы сибиһискэ кутар массыына, бэчээттир станок булуна, типография, редакция тэриһэн очотообу «Сэссэлиһисмэ суолун» бастаһы нүөмэрин таһааралларыгар Саха сириин оройуоннарыгар бэрт аһыах хаһыат баара. Онтон ыла устан ааспыт араас кэмнэ Чуралчыбыт хаһыата хас эмэ көлүөнэ дьон олоһор араһыспат аргыс буолбута. Үгүстэр үйэлэрин тухары күннээһи килиэһи кытта тэһнэ кэһэһэн-манаһан аахпыттара. Үһүн-сүгүрүһүн, таптаһан-убаһан, хас ыал аайы күүтүүлээх күндү ыалдьыкка холууллара, кэтэһинилээх кэрэ кэпсэһиннээх тэһиниллэрэ. Ити үһүн дьыллар-хонуктар усталарыгар хаһыат сонуну-нуомаһы күннээт кэпсэһэн, төһө-хачча киһи сүргэтин көтөхтүтэ, өйөбүл-тирэх буолбута биллибэт.

«Сага олох» историятын умнуллубат кэрэ-бэлиэ страничкалара редакцияҥа билиһин көлүөнэ хаһыатчытар кэлиэхпит быдан инниттэн суруллубуттара. Сэбиһсэй кэмнэ үлэбэ-хамнаһа, олоххо-дьаһахха, дьон өйүгэр-санаатыгар бэчээт сабыдыала оннук күүстээбэ. Хаһыат элпитэ-тыһымна, быһаарыта-отторбута, ирдэспитэ барыта кыайтарбат кырдык буолан өйгө-сүрэххэ интэһэ. Ол бүгүһүн олохтон адыас атын, туһугар сэргэх кэми мин «Сага олоххо» үлэлээбит сэттэ-аһыс сылларым арыһыча хаһан ааспыттара.

Редакцияҥа тыһа хаһаайыстыбатын отделин сэбиэ-диссейинэн үлэбэ кэлэрбэр дойдуга «уларыта тутуу» сана сабаланаан эрэрэ. Ол эрээри ити кэһиниттэн уонна онтон кэһиниттэн кэһэ сылларга салалта тутула оннунан хаалан, өй-санаа даһаны аһыһа уларыта иһик буолан, оройуон бэчээтигэр көрдөбүл биллэрдиһ уларытабаһа.

1985 сүл ыкса күһүнүгэр дээр «Сага олоххо» А.Е.Чичигинаров редактордаһыта. Бииргэ үлэлээбит аһыах ыйбар киһи туһунан үксэ үтүө өйдөбүлү илдьэ хаалбыһын. Бэчээккэ олус идэ-биллээх салайааччы этэ. Дьон кэһнэ хойукка дээр үлэбэ тардылларын аахсы-бакка, хаһыат сарсынны нүөмэрин бүтэһик буукубатыгар тийэ кылаһыйара. Бэчээттэнэр сурук-бичик ис хоһоонугар, тылыгар-өһүгэр ханан да дыһэк киллэр-

бэт улуу мөккүөрдээбэ. Редактор ол харса суох көһнөрүүлэригэр ардыгар хол курдук бөрүөлээх даһаны автор буочара, стилэ хотторор, сүтэр-симэлиһэр быһыылааһа. Бэл хасты да киһигэлээх биллэр-көстөр суруйааччылар-быт редакцияҥа киллэрбит сорох сахсархай суруктары, ыстаал бөрүөлээх мус уруучукатын чэрэһин-лэбэ биһэ-биһэ, быһа суох көһнөрөрө. Тиһэбэр атын тыһынан сагалы суруллубуттары тэһэ буолан таһсара. Онтон сурук үлэтигэр аһыһа сыста илик эдэр корреспондент бэлэмнээбит матырыяалын туһунан этэ да барыллыбат: быһан-отон, бүтүлээһи ордорбот да курдуга. Эбэтэр аһыахча буолан иһэн «па-па...» дии-дии антаһ аһыһара. Киһи сурукка-бичиккэ ирдэбил оннук кытаанаһа.

Билигин атын кэм - ыстатыһа автор, редакцияҥа үлэһиир ханнык баһар журналист итинник сорох «тупсарыһы» ыһыммакка, сокуонна сикэһэн «матырыяалбын устатын, төһөнөрүн» диэтэһинэ да көһүлэ. Оччолорго оннук тыһаһын баара дуо? Бэчээккэ бэлэмнэнэр матырыяал лаппа «устуруустанан», тиһэбэр стиль өттүнэн үкүү биир халыһыкка киһи хаалара даһаны аахсыллыбат буолара...

Афанасий Евстафьевич сыһыһанары умнан хаһыатым туһа дииһн үтүс-элбэх түбүгү көрсүбүт, бу дьыалаһа олоһун анаабыт киһи этэ. Муомаһа үлэбэ аһанан барарыгар дыһиппэн, ныйгыл бэйэтэ дьон ортоһугар туттуммакка ытам-ныһыһытын, хараһыттан уу-хаар басыһын бу баарды өйдүүбүн. Туохтан итичэ долгуйбута, хараастыһыта буолла?.. — ол биһиһэхэ хаһан да тааһыллыбат таа-быһын. Редакторбыт ааспыт олоһун, үлэтин ахтыһ курдук боччумнаах аһыдык суруйан хаалларбакка бу орто дойдуттан барбыта. Кэм-кэрди ааспыһы бэйэтэ сааһыһыыр диһиллэрэ кырдык. Билигин санаа-таһа, олох эһидирдэрин билбэхтээбит биһэ киһини, тэриһэр дьобур, билиһ-көрүү өттүнэн сэдэх хаһыатчыты кытта бэрт кылгастык да буоллар аһыһыһыт эһиппэн.

«Сага олоххо» редакто-

рынан 1988 сүл күһүнүттэн ыла Нерюнгрига көһүөһлэр дээр биһэ сүл хэриһэ үлэ-лээбитим. Манна мин биир түгэһи аһтан аһарыһыһын баһарабын. Редактор дуоһуһаһыгар аһыһа биллибэт-көстүбэт киһини аһын сиртэн аһалан олоһдон кэ-биһин билигин эрэ буолба-тах, урут эһиһ баара. Үөһэт-тэн итинник дьаһал, биллэн турар, — үксүгэр кыһалһа-тан, редакцияҥа бэйэтигэр септөөх солбук суобуттан. Онтон сылтаан сорох улууска хаһыат үлэһиттэрэ тыл-та кыһисбэккэ айдаар-саллар, дьыала суутунан киһиэтэһинэһ кытта тийэр. Саамай кыһыһылааһа — бу барыта улам саллаһан хаһыакка бэчээттэнэрэ, аһааччы дьүүлүгэр таһсара. Ааспыт уонча сүлгэ улуустарга итинник хас да түбэлтэ буолбута. Ол аһы Чуралчыга эһ-мин дэһэн би-иргэ сылдьыһыт дьоммун, коллектив аһтан-санаан кэлэрим. «Сага олоһу» са-лайар кэмнэр, кырдык даһаны, үтүөкэ дьону кытта үлэлээбит эһиппэн дииһ. Ханныһын да иһин, туорат-тан сонноһобут киһилэрэ бу-олбатах эһим, бу иһиннэ хас да сүл биһгэ үлэлэһн дэм-митин билсиппир.

Үлэбэ мөккүөр, онтон сылтаан сорох-сорохпут уоллаһыһы санааттан саһа-рыа да суобу санаан кэ-биһэрэ ханна барыһа, баа-ра. Арай ону ким да ди-рингэһпэт, сыһа-соһо сылдьы-ыбат этэ. Судургу, туох даһаны эһилэ-буһуга суох дьонмустан, уопсай тылы булан үлэлэһн-хамсаан аас-пыппыт.

Ордук суолталаах бол-пуроостары тоһоһун көрөн сүбэһин быһаарсарбыһын үлэһиттэриһ сирбэт бы-һыылаахтара. Онтон парт-ийһэй тэриһтэбит секретар-а, оһо эрдэһиптэн истэр-билэр, ыһыктыһыр киһим Спартак Николаевич Чичи-гинаров кэмнэгэр өй уган, наадалааһы санаан көмө-һыма, сүбэ-саргы буолбу-та элбэх. Ити курдук бэйэ-эбиттэн быдан аһа саастаах Степан Осипович Алексее-вы эһиһ истинник аһтан-са-наан кэлэһин. Оччолорго редакцияҥа киһэрэр туруор-суулаах суругу, үһсүүнү-харсыһы ирдэһинтэ, суо-ла-ийһэ суох хаалларбат эһитбит. Почтанан араас су-рук-бичик кэлэрэ. Үлэбэ ыктарбыт кэмнэр сорох

көмөтө улаһан этэ.

Хаһыатчыт үлэтэ, туох да диэбит иһин, — айар үлэ. Түүһнэри олоһон суруйар ыстатыһа сарсынныгэр бэ-чээттэнэн тыһыһынчанаан киһиһэхэ тийэр. Ону сана-ан, эдэрбэр уум көтөн, ты-лы-өһү сааһылаан ку-мааһыга түһэрэргэ сырам-сыллам барбаһыһа. Сун-таар, бүлүү хаһыаттарыгар үлэһиир сылларбар сарсын-арда эһипттир секретарь остуолугар уураһ илиһтэ-рим, туһугар, олус күндү бу-олаллара. Эһипттир сек-ретарь, онтон редактор быһаһа-оплоһко типогра-фияҥа ыһтаһтарыһа — ас-тык. Онтон хаһыакка дьон таһа көрдөһүнэ, сэнээр-дэһиһи үөрбүчэ тутатыгар ол строкалары кистиһ-саһа хос-хос аһарым — аһаач-чы хараһыһан. Айар үлэ, бэ-чээт тыһын аһылаһын хан-нык баһарар эдэр хаһыат-чыт, араһа, итинник билэн эрдэһэ.

«Сага олоһо» үлэһиир кэмнэгэр хас даһаны эдэр дьон журналист идэтигэр сыһыһыттар. Билигин са-ха аһааччытыгар киһиник биллэр Борис Павлов 80-с сыллардааһа республика хаһыатыгар биһигиттэн үүһмүтэ. «Сага сириин» тар-баһа баттанар хаһыатчыта, чуралчылар күтүөлүт Васи-лий Никифоров 90-с сыл-ларга балаһа үһүн кэмнэ үлэлээбитэ. Тыл-өһө хо-мороһун, санаатын лоп-ба-аччы сааһылаан суруйарын биһиринир эһитбит. Эһиһ оч-чолорго Люда Ноговицына үлэлэһн аһыһа. Киһи би-лигин «Республика бүт-түүнэ» хаһыат корреспонде-на Лена Унарова Чуралчы-га бастаан кэллэһин утаа сыһыһ-хотуу бөрүөтүнэн аһааччыга сонунуһ көс-түбүтэ. Бэрэбиһэркэ, рейд түмүгүнэн суруйар маты-рыяалларын хаһыт тыһын-өһүн, сорох баһылаах эһи-лэһин (ол кистэл буолба-тах) эһипттир секретарь И.С.Океемов биһикки на-рыһыһыт.

Мин сүүрбэттэн таһса сүл хас даһаны хаһыакка үлэлээһин буолан баран, Иннокентий Семенович кур-дук бэчээт «кукуһаһын» ба-ры өттүнэн баһылааһыт бэрт аһыах журналиһы көрүстүм. Киһи эдэрдэһэ, хаһыат үлэтигэр санаа сыс-тан эрэр дьонно ураты болсомтоһоһо. Уһун күнү быһа суругу-бичик бэрий-

тэн, олус кыайыһтар дииһ өһүргэмнээх, хос сирийэн көрөрө. Светлана Семенов-на билигин «Сага олоһо» биһир сүрүн үлэһит. Кэлин уруһуну-хойуккуну аһы-һар түгэһнэ миһэх: «Хаһыатчыт буолларбар эһиһ эмэ өһөлөөххүн», — дииһ соһуппугтаах. Ким эрэ ми-һигиттэн үөрэнэн маһтанара буолуо дииһн үөһбэккэ сылдьыһыт киһи ону үөрэ истибитим.

80-с сыллар бүтүүлэри-гэр редакцияҥа чачыһ даһаны кыахтаах журналист-тар бааллара. Степан Попов райсоветтан «Сага олоһор» төһөнн хас да сүл үлэлэ-битэ. Оччолорго даһаны би-лиһтинэн-көрүүтүнэн, су-руксуһунан таһыһыт этэ. Су-руйааччы Сэмэн Тумат ба-лаһа үһүн кэмнэ коррес-понденааһыта, аһааччы-ны кэрэхсэтэр темалар-дааһа. (Оһон хаһыакка По-повтар үһүө эһитбит). Эри-лик Эриһтиннэ сэнэ Семен Яковлев эһиһ ити сылларга үлэлэһн хоһойот тыһлаах-өһтөөх хаһыатчыт бэрдэ дэһпитэ. Онтон ханнык да дьыаланы уталыһаһа бы-һаарар хотуулаах үлэһит, сыһаһа суруксут Мария Михайлова редакция биһир сүрүн уонна түбүктээх отде-лын — култура отделин са-лайара. Бу бары араа-бараа саастаах дьон ол саһана, кырдык даһаны, күөгэйэр күһнэрэ эһит.

Хаһыакка хаартыһканан «кэпсэһин» ураты дьобуру уонна элбэх сыһыһ эһиһэр үлэ. Фотоаппараты дьонно туһаһы-туһаһа күлүм гыһ-нарыһи оһос көрүүгэ эрэ су-дургу. Килиэһим дииһн идэ-тиннэх диэтэххэ ылбыһа киһиһэхэ кыайтарбат дьыа-ла. Таһаарыһым, республи-ка биһир бастыһ фотожур-налиһа Петр Оконеһиннэ көһнээһи эһилгэ көстүүттэн хаартыһкаһа чыһыһыһан түгэһин тутары түптэ-түрүлүөн үрдүгэр сылдьа-рыһ, түбүк бөһөнү көрсөрүн билэр буоламмын итинник этэһилин сеп. «Сага олох» иһипит, кыһат үүнэрбит киһиһа, чачыһа, киһи баар. Олох-дьаһах комбинатыгар фотоһаһы-нан үлэлэһн эрэр уолу Аф-анасий Евстафьевич редак-цияҥа үлэбэ ылбыта үһү. Мөһөн, үлэлэһн, үөрэтэн-таһаһан үлэһит тыһыта дии-эн Бүөтүр бастаһы редакто-рыһ мэдди аһтар-саныһыр. Ол эрээри биһиги киһиһит

бэйэтэ даһаны кыайара-хо-торо, иһниһтэ-толлубуо, дьүүлүрү чугаһыһан холоо-но суох. Майгы-сигили маһ-ныта — биһир туспа. Дьыһэр, киһиһа киһи буолан сайдан-тобуллан таһытаһа.

Адыас эдэр сааһыттан күн бүгүнүгэр дээр «Сага олоһор» машиһисткаһыһыр Альбина Смирниковаһа хаһыат үбүлүөйүгэр маһтал тыһларын аһыахтара дииһ саныһыһын. Бу тэриһтээбэ үлэтин ыстаһыһын киһини баһыһыт урут да, хойут да суох буолуоһаах.

Аһас таһсыһатар хаһ-нык дииһ үксүгэр сарсын-ардаттан киһиһа хойукка дээр строка бөһөнү бэрийбит, сааһылааһыт Семен Рома-нович Данилов дииһ бэрт бириһичик үлэһит баар. Та-арыһчы эттэххэ, корректура — бэчээт үлэтигэр ураты эһи-пэттээх уонна ирдэһиллэ-эх уһаастак. Ол да иһин хаһыат нүөмэрэ страничка-ларыгар корректор илиһи баттаһыһа суох бэчээтиһр станокка барбат. Манна бо-коһой үлэһиттээх буол-лоһыһа редактор эрэйгэ тэ-һиллэр. Онтон мин Сэмэн-мэр, буукубаһа кыраһыта бэрдин билэр буоламмын, бүк эрэнэрим. Киһи ону эһиһ сыһаһыһыр, өйдүүр этэ. Кыһанан-мүһэнэн, кы-лаһыйан аһан биһэрэрэ. Хаһа уонна эйбэһнэ-сайаһаһа, барыһы-бары би-лэрэ-көрөрө...

Улуус хаһыатын кэрэ-бэлиэ түгэһинэн сибээстэн суруйбт аһыһыһар хас да сүл биһгэ үлэлээбит ис-тинник саныһыр дьоммун ба-рыһын эриһиһтиһирим, хо-мөһуох иһин, кыаллыһыт. Анна Местникова, иһки Светлана — Кардаһевская уонна Васильева, Саша Ма-карова... — бу иһиптэһ саллаһан бара туруу. Онтон хаһыаты бэчээттэһн таһа-арар Чуралчы полиһаһиста-рын аһыһы бэйэтэ туспа кэп-сэһн буолуо этэ. Редакция-ны кытта уопсай тылы булан биһгэ үлэлээбит оччотоһу оройуон салалтата, тэриһ-тэлэр, иһилиһтэр са-лайааччыһара, обществен-най корреспондентарыт — бу эһиһ аһаһан-минэһн су-руллуон, ахтыһыһан септөөх адыас атын тема.

Үбүлүөй, биллэн турар, ааспыһ аһыһаһы эрэ тэ-риһлэр буолбатах. Улуус бэчээтин кэлэр кэһэ сыл-ларга уонна кэһэһс дьон өйүгэр-санаатыгар сабыды-ала хайдах буолуой? Олох тоох салаһыһы киһиһиттэ-гэр хаһыаты үбүлээһин бол-пуроһа төһө сыһыһыт ту-руой?.. Биһиги олоһуһугар саллаһан барар диһин ула-рыһыһылар билигин итинник ыйыһыһыларга быһа-бааччы эһиптэһи бэриһэ суох кур-дуктар. Үбүлүөй — мин са-нааһар, бу туһунан эһиһ кэпсэтэр кэм. Ол эрээри «Сага олох» дьон наадыһ-арын, кэтэһэһин-манаһа-рын тухары хайа да кэмнэ аһааччыга тийэ туруо дии-эн эрэмнэ син-биһир баһыйар. Кылааһыһаһа, би-лиһин редактор Гаврил Гаврильевич Попов туруор-суутунан уонна тэриһити-һэн хаһыатчыт сибиһиһсэ-тэн аһаастанан техниһес-кэй өттүнэн саһа, аһыһы таһыһа таһыста. Оһон, ханныһын да иһин, баһыс-ханнык сайдан эрэр инфор-мация ырыһыһаһар иһэн-сүтэн хаалбакка туруулаһар кыаһтанна. Бу — улаһан си-һиһи.

Петр ПОПОВ.

ХААРТЫСКАҔА: 1988–1992 сс. «Сага олох» хаһыат редактора Петр Иннокентьевич Попов.

Дьыллар цонна дьоннор

УЛУУ ХУДОЖНИК П.П.РОМАНОВ

Саха омуктан бастаан үрдүк үөрэхтээх художник, Саха АССР маҕнайгы народнай художника, Дьокуускайдааҕы художественнай училище маҕнайгы директора, бу училищени төрүттээбит Петр Петрович Романов 1902 сыл бэс ыйыгар төрөөбүтэ. Кини төрөөбүт алааһа Чочууда эбэтэр Кэниэ сайылыктартан биридэстэрэ буолуон сөл. Ол эрэри бэйэтэ ордук Чочууданы ылынара. Төрөппүттэрэ быстар дьадаҕы ыаллар эбит. Аҕата Бүөтүр (Боччуук) икки атаба уох, харабынан олус мөлхөх оҕонньор. Илин Мэнэ ыалын сэрийэн нэһилиэк дьаһалынан хомуктуура. Ийэлэрэ эрдэ элбүт, иһинэ тыһан оҕолор тус-туска барбыттар. Петр Петрович убайа Колчак сэриитин саана ревкомовец буолан, Дьокуускайга танара дьэтигэр пулеметунан ытыалаһа сылдьан элбүт. Биир сыл балык балта Евдокия кэлин Пет-ов кытары куоракка киирэн олохсуйбут. Улахан иһинээн эбитэ үһү, Ленин дуу, Сталин дуу мэтириэтин быыт-какалаабытын, Москва музейыгар ыппытара динилэр. Оттон кыра кыыс Александра маннай Ядрихинскай диэн Мындабааһы киһитигэр кэргэн тахсан баран, кэлин Макси-ров диэн Хаамыйаа олохтоох киһиэхэ тахсан уоллаах кыыс оҕоломмут. Бу оҕолор билигин Дьокуускайга олорол-лор. Дьэ итинэн атын художник Романов чугас аймаа-ааана баара биллибэт.

Петр Петрович сана былаас олохтонуон иһинэ Күндүлүгэ үөрэнэ сылдьыбыт, онтон куоракка киирэн үөр-энэ сырыттарына, дьэсүрдээһин таба көрөн, собуруу Ленин-град куоракка художник үөрэҕэр ыппыттар. Үөрэҕин сана бүтэриэтигэр төрөөбүт. Сахатын сиригэр ойуулуур-дүйүлүүр искусство сайдытыгар үлэлээбитэ. Үөрэҕи бүтэрэн кэлбит бастагы сылларыгар, биир сайын дойдуту-гар тахсан сир болуоруоһугар быыбарга үлэлэспитэ диэн 91 саастаах. Үлэ Кыһыл Знамята орденнаах Проконий Проконьевич Посельскай кырдыаас кэспир. Петр Петро-вич биир кэмнэ ревком председателэ буола сылдьыбыт. Кэлин Чочууда сайылыгынан, Куохара урэх сүннүүнэн ку-ораттан сайын тахсан дьаарбайар этэ. Ол сылдьан Луха Ан-дросов оҕонньору үүт-үкчү уруһуйдаабытын дьон сөбөн кэспэргэ. Куохара сүннүүгэр Хорбут диэн ааттаах аҕатын ылааһыгар биридэ сылдьыбыт сурахтааба. Ол Хорбукка өлөрдөхторуна Буоккай Посельскайга аҕата Боччуука оҕонньор: "Оҕом куораттан аҕалыта, ону эн сүгэ гын, тут-тар киһи", — диэн тоһоҕо туурардаах кыраҕый чохороону бэлэхтээбитэ үһү. Петр Петрович тэлигэ атынан сылдьара, халыҥ барыа кумаабылаах буолара, онно уруһуйдуур этэ. Аны санаатахха, уруһуйдаабытын барытын, куоракка илдьэ киирэрэ эбитэ буолуо.

Боотуруускай улууһуттан быстар дьадаҕы киһи ык-чата өрө үүнэн тахсан үөрэхтээх киһи буолбута билигин-дэр ыччакка үтүө холобур буолар. Кини 1952 сыллаахха саас ыам ыйын бүтүүтэ элбүтэ. Мин оччолорго куоракка үөрэнэрин, похоронатыгар сылдьан атаарсан турабын.

Улуу художник П.П.Романов кэлэр 2002 сылга төрөөбүтэ 100 сылын туолар, онон бука туох эмэ бэлиэ-тээһини онороллоро буолуо диэммин бу кыра ахтыы су-руйабын. Кини үөскээбит, маҕнайгы уруһуйугар дүһүйүбүт Чочууда сайылыга кэтэһэргэ дьылы чуумпуран турар.

Бүөтүр ПЛАТОНОВ,
Хоптобо.

В. С. Яковлев — Далан аатынан Кытаанах художественнай-эстетическэй оскуолатын XI кылааһын үөрэнээччитэ Рома МЕСТНИКОВ уруһуа.

● Спорт

ДЬОКУУСКАЙТАН СИТИИИЛЭЭХ
КЭЛЛИЛЭР

Дьокуускай куоракка "Саха сира" хаһыат бириһитигэр кросс уонна эстафета буолан аастылар.

Биһиги улуустан юниордарга Иванова Аня уонна Сидоров Дима кросска чемпионнарынан буоллулар. Кривошапкина Нюргуяна, Драгунова Екатерина бэйэлэрин бөлөхтөрүгэр 2-с, Варламова Вана 3-с миэстэлэри ыллылар. Уолсай хамаанданан түмүккэ чемпион үрдүк аатын ыллыбыт. Иккис, үһсү миэстэлэргэ туһааннаабынан ДьГТХА, СГУ хамаандалара табыстылар.

Иккис күлүгэр 7х1000 м этаптаах эстафетага биһиги улууспут хамаандата эрэллээхтик бастаан көһөрүллэ сылдьар кубогу иккис сылын дойдуларыгар илдьэ кэллилэр.

Николай БОЯКИНОВ,
тренер.

НОВОЕ ПОСТУПЛЕНИЕ В МАГАЗИНЕ «БООТУР»

Мягкая мебель — 2 вида, более 10-ти — расцветок; кухонные гарнитуры — 5 видов; прихожки — 5 видов; тумба под ТВ — 6 видов; журнальный и письменный столы; комоды; кровати односпальные, двухспальные, детские; обеденные зоны; холодильники "Стинол", "Бирюса"; стиральные машины — 3 вида (Япония, Россия); радиотелефон "Сенао"; большой радиус; плитки; обогреватели; камин; магнитофоны; видеокамера; видеоплееры; телевизор; кровельное железо; оцинко-ванные листы; гвозди; плита печная; колосник; крас-ки; лаки; люстры в большом ассортименте и мн. др.

Наш адрес: с. Чурапча, ул. Октябрьская, 57. Тел. 41-416.

АТЫЛЫБЫТ

Чурапчы сэлээнньэтин киһигэр баар рынок, маҕаһын буолуон эбэтэр олорорго сөптөөх дьээн. Чурапчы сэл. Карл Маркс уул. 12 №-рин 1 кв. эбэтэр 41-870 тел. билсэр-гитигэр.

1998 сыллаах, 60 тыһ. км сүүрбүт, туруга олус үчүгэй, биир иһингэ сылдьыбыт УАЗ ("Охотник") автомашинаны. Билсэр тел. 41-172.

Сибиинньэ оҕотун. Сыаната — 300 солк. Тел. 42-412.

Аҕааччы санаатын этэр

БЭРЭЭДЭКТИЭХХЭ

Милиция подполковника Н.Атласов суолунан сылдьып быраабылаларын туһунан суруйбут ыстатый-атын олус себүлээн аахтым. Улууска 5561 араас маарка-лаах автомашиналар баал-лар диэбит. Кистэл буолба-тах, бэл улуус киһигэр со-

рох массыыналар олус түргэн скоройнаан айаны-ыллар, кыаммат обо-кырдыаас кэһилэ туораан биэрэр. Онон бөһүөлэктэр-гэ техника бытаанык айан-нырын туһугар ГИБДД су-лууската китаанах хонтуру-олу олохтосон наада.

Дэн — оһол уонна киһи өлүүлээх түбэлтэ тахсыты-гар тус буруйдаах суоппар-тан праватын былдыыр уонна ыстарааптыыр эрэ кыра. Видеода устан олох-тоох "Маарыкчаан" телес-тудия нөҕүө "күөх экранна" көрдөрөн, коруот дүүлүгэр таһаарыахха. Мин манэ дэн-оһол тахсыта аҕыйаһыгар багаран этэ-бин.

Петр ЛЕБЕДЕВ,
үлэ ветерана.

БИЛЛЭРИИ

Чурапчы орто оскуола-тыгар химия, биология учу-галлара наадалар. Үлэлиэн бабалаахтар 41-309, 41-228 тел. билсэргитигэр.

Чурапчы сэлээнньэтин олохтооҕо, күндү ийэбит, балтыбыт, эдьийбит, тыыл, үлэ, сибээс ветерана, коммунистическай үлэ ударнига

МОНАСТЫРЕВА
Ирина Ивановна

ыарахан ыарыттан балабан ыйын 22 күнүгэр өлөн туораабытын, диригиник курутуйан туран, бары аймахтарыгар, табаарыстарыгар, билэр дьонулар иһитиннэрбит

Дьокуускайтан, Чурапчыттан, Сылантан
Монастыреват, Захаровтар, Михайлов И.С.,
Муоматтан Слепцовтар.

Кутурбанныр тиздэллэр:

— Таптыыр эдьийэ Монастырева Ирина Ивановна өлбүтүнэн дьүүгэлэригэр Анастасия Ивановна, уолугар Женяга Дьадаевтар, Лобановтар, Неустровтар, Н.И.Дьячковскай, Е.И.Монастырева, Е.М.Дьячковскай, Кынакытовтар, В.Н.Шестакова.

— Күтүөттэрин эдьийэ Монастырева Ирина Ивановна өлбүтүнэн уолугар Женяга, балтыгар, убайдарыгар, бары аймахтарыгар Хайахсыттан Евграфовтар, Орто Халыматтан Томскайдар.

— Уолугар Женяга, балтыгар Анастасия Ивановнага ыкса ыаллара Махаровтар, Пелагея Новгородова, Лыткиннар.

— Сибээс, тыыл, үлэ ветерана, өр сылларга Чыаппаратаагы сибээс отделениягыгар начальнигынан үлэлээбит Монастырева Ирина Ивановна өлбүтүнэн уолугар Женяга, балтыгар Анастасия Ивановнага, бары аймахтарыгар улуустаагы почтовой сибээс коллектива, биригэ үлэлээбит сибээс ветераннара.

— Ыкса ыаллара, Мурун-Тыымпыада олохтооҕо Монастырева Ирина Ивановна олохтон туораабытын уолугар Женяга, балтыгар Анастасия Ивановнага убайдарыгар Эдуард Ивановичка, Григорий Ивановичка, бары аймахтарыгар Чурапчы сэлээнньэтин Юбилейнай, Севернай уулуссаларын олохтоохторо, Мурун-Тыымпыада түөлбөтүн ветераннара.

Күндү оҕотун, быраатым, убайым, Дирин орто оскуо-латын үөрэнээччитэ

ПОСЕЛЬСКАЯ Коля

хомолтолоохтук өлбүтүн, диригиник курутуйан туран ба-ры аймахтарыгар, табаарыстарыгар иһитиннэрбит

Ийэтэ, аҕата, эдьийэ, балта.

Кутурбанныр тиздэллэр:

— Күндү уоллара, быраата, убайа Коля күн сириттэн хомолтолоохтук барбытынан аҕатыгар убайдарыгар Ни-колай Николаевич, ийэтигэр санаастарыгар Анастасия Ни-колаевна Посельскайдарга, биригэ төрөөбүттэригэр Аяга, Настенькага Васильев И.П., Алексеев Р.Д., Массин Д.М., Посельскай Р.Н., Егорова А.Н., Посельскай К.Н. дьэ кэргэттэрэ.

— Тапталлаах оҕолоро Коля хомолтолоохтук өлбүтүнэн төрөппүттэригэр Николай Николаевич, Анас-тасия Николаевна Посельскайдарга, биригэ төрөөбүттэ-ригэр, бары аймахтарыгар Морфуновтар, Понсеевтар.

— Оскуолаларын выпускнига Посельскай Коля соһумардык өлбүтүнэн Дириннээҕи агро-оскуола үлэниг-тэригэр аҕатыгар Николай Николаевичка, ийэтигэр Анас-тасия Николаевнага, эдьийигэр Аяга, балтыгар Настяга Дириннээҕи ово музыкальнай оскуолатын коллектива.

— Тапталлаах оҕолоро, быраата, убайа Коля соһумар-дык өлбүтүнэн Дириннээҕи агро-оскуола үлэнигтэригэр Николай Николаевич, Анастасия Николаевна Посель-скайдарга, биригэ төрөөбүттэригэр Аяга, Настяга Дирин бөһүөлэтин "Молодежная" түөлбөтүн олохтоохторо.

ССРС, РСФСР уонна Саха АССР үөрэҕиритин туйгуна, педагогическай үлэ ветерана, Одьулуун нэһилиэгин олохтооҕо

ИВАНОВА

Мария Михайловна

уһун ыарахан ыарыттан өлбүтүнэн дириг кутурбанныр тиздэллэр:

— Күндү дьүүгэлэрэ, доһордору Иванова Мария Михайловна ыараханнык ыалдьан күн сириттэн барбытынан балтыларыгар, бырааттарыгар, чугас аймахтарыгар СГУ-га биригэ үөрэммит доһотторун ааттарыттан Петрова Ц. Н.

— Күндү дьүүгэлэрэ Иванова Мария Михайловна уһун ыарахан ыарыттан өлбүтүнэн бырааттарыгар, балтыларыгар, бары аймахтарыгар Чурапчы орто оскуолатын биригэ үөрэнэн бүтэрибит доһотторо.

Таптыыр кэргэнэ, аҕалара, аймахтара, Чурапчы сэлээнньэтин олохтооҕо

МАКАРОВ

Андрей Дмитриевич

эмискэ ыалдьан өлбүтүнэн биригэ үлэлээбит, убаастыыр дьүүгэбитигэр Макарова Валентина Васильевнага, оҕолоругар Наташага, Сережага, Андрейга, бары аймахтарыгар дириг кутурбаммытын тиздэбит.

Н. Д. Посельская, М. И. Спиридонова.

Редактор ПОНОВГ.
ААДЫРЫСПЫТ: 678676, Чурапчы сэл.
Карл Маркс уул. 26 "а".
ТЕЛЕФОННАРЫТ:

редактор — 41-332, отделеһар — 41-265.
E-mail: sanaoloh@mail.sakha.ru

Хаһыаты төрийөччүһүр: Саха Республикатын Правительствота,
Улуус дьаһалтата, Редакция Хаһыат сахалыы тылыннан
оптуруунуука, чэппиэргэ, субуотага тахсар.
Хаһыат индекс: 54907

"Саҥа олох" редакционнай-издательскай холбоһук. Офсетнай бэчээт.
Сахааһын №-ра 112. Тираж 1980. 24.09.2001 с. бэчээккэ бариллыа.

Автор суругар этиллэр санаа редакция
покиһиятыгар маалды сөп түбэлэр
буолбатах. Сурукка ыйыллар чаччылар
кырдыктаахтарыгар эһиһэтиһи
автор тус бэйэтэ сүгэр.